

ТРАДЫЦЫІ ЕЎРАПЕЙСКОЙ ДРАМАТУРГІІ Ў ТВОРЧАСЦІ ВІНЦЭНТА ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА

Уводзіны. Станаўленне беларускага прафесійнага тэатра звязваюць з імем класіка літаратуры Беларусі XIX стагоддзя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Даследчыкі сцэнічнага мастацкага слова (Мікалай Міхайлавіч Грынчук, Сцяпан Сцяпанавіч Лаўшук) сцвярджаюць, што на драматургію творцы паўплывала і фальклорная моўная традыцыя, і адрасат твораў — народ, сялянства. Але п'еса «Апантань» мае іншага чытача. Гэта прадстаўнік арасакратыі, багатай шляхты. У дадзеным творы прысутнічаюць элементы вадэвілю, фарсу. Гэта сведчыць пра еўрапейскую кніжную традыцыю ў творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча.

Асноўная частка. Вадэвіль — адносна старажытны жанр, які патрабаваў пры складанні песень і прыпевак ад аўтараў вялікага ўзроўню адоранасці і асаблівага таленту. Існуе меркаванне, што ў беларускую літаратуру гэты жанр пранік праз рускую літаратуру, але гэта не зусім так.

У «Гісторыі сусветнай літаратуры» (пад рэдакцыяй Сяргея Васільевіча Тураева) канстатуецца, што назва «вадэвіль» з'явілася ў XVII стагоддзі як кантамінацыя двух песенных жанраў.

У канцы XV стагоддзя з'явіліся песні, якія мелі назву *val de Vire* — літаральна «Вірская Даліна» (Вір — рака ў Нармандыі). Іх прыпісвалі легендарным паэтам — Аліўе Баселену і Ле-Гу. Гэта былі аднагалосыя песні лакальнага нармандскага зместу. У XVI стагоддзі яны атрымалі распаўсюджанне і па-за межамі Нармандыі. У XVI стагоддзі ў Парыжы развіваюцца *voix de ville* («гарадскія галасы»), страфічныя песні пераважна любоўнага зместу. У XVII стагоддзі ўзнікаюць гарадскія прастанародныя песні сатырычнага зместу, якія выконваліся пад нескладанае інструментальнае суправаджэнне ці без яго і атрымалі гібрыдную назву *vaudeville*. У другой палове XVII стагоддзя ў Францыі з'явіліся невялічкія тэатральныя п'ескі, дзе па ходу дзеяння ўводзіліся песенькі, ад якіх самі п'есы і атрымалі назву «вадэвіль».

Спачатку (у першай палове XVIII стагоддзя) вадэвілем называлі песенькі ў камедыях на кірмашах. Як самастойны жанр вадэвіль склаўся ў гады Вялікай французскай рэвалюцыі і хутка атрымаў агульнаеўрапейскае распаўсюджанне [2, с. 93].

П'есы, створаныя ў жанры вадэвіля, з'яўляліся своеасаблівым «акампанентам» буржуазнай рэвалюцыі ў Францыі, яе падтрымкай. У творах гэтага жанру ў сатырычным святле паказваецца ўлада і дзяржаўны лад. Таму ў сувязі з разгромам французскай буржуазнай рэвалюцыі дадзены жанр страціў патрыятычны пафас і рэвалюцыйную сатыру і стаў пацешлівым жанрам буржуазнага тэатра, які распаўсюдзіўся па ўсёй Еўропе.

Кананізатарам буржуазнага вадэвіля ў Францыі стаў Агюстэн Эжэн Скрыб, які напісаў каля 150 п'ес у гэтым жанры. Менавіта Скрыб вярнуў вадэвілю былую зладзённасць, нават патрыятычную тэматыку, але падпарадкаваў яго ўслаўленню прадпрымальнікаў-буржуа. У французскіх вадэвілях захаваліся вясёлыя куплеты, каламбуры, якія прыцягвалі дэмакратычных глядачоў [3, с. 903].

У «Кароткай літаратурнай энцыклапедыі», галоўным рэдактарам якой з'яўляецца Аляксей Аляксандравіч Суркоў, адзначаецца, што ва ўсходнеславянскіх літаратурах французскі жанр знайшоў адбітак у п'есах польскага драматурга Аляксандра Фрэдра. Абапіраючыся на традыцыі Асветніцтва і жывую тэатральную практыку, ён унёс у жанр камедыі новы сацыяльна-бытавы змест, наблізіў сцэнічную мову да размоўнай. Камедыі Фрэдра адыгралі значную ролю ў развіцці польскага рэалістычнага тэатра і належалі да залатога фонду польскай літаратуры. Бліскучай стала п'еса «Дамы і Гусары», якая была выдадзена ў 1826 годзе. Па сваім жанры гэта вадэвіль, у якім свет чалавечых жарсцей, схільнасцей і заганаў раскрываецца пры дапамозе займальнага гумару, прыгожае парадыванне злучаецца з лірызмам [4, с. 135].

Праз польскую літаратуру жанр вадэвіля ўваходзіць і ў беларускую літаратуру XIX стагоддзя. Пад значным уплывам польскай літаратурнай традыцыі веў сваю аўтарскую дзейнасць Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Спачатку ён складаў лібрэта, а пасля пачаў пісаць камедыі і стаў драматургам.

П'еса Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча «Апантань», якая была напісана на польскай мове і выдадзена ў 1855 годзе, па сваёй жанравай прыналежнасці з'яўляецца меладрамай. Ужо з першых радкоў аўтар уключае ў змест п'есы спевы:

Гэй, браты! асушым чашы,
Я дам прыклад — за здароўе!
Бо жыццё ж кароткае наша,
Дык гуляй да безгалоўя!

Вось напітак
Нам на ўжытак!
Ён сум з намі раздзяляе.
І душу развесяляе.
Як бяда ка мне надыдзе
І тугі нагоніць хмару,
Або ўласнасць вырве злыдзень,
Не гарую, ўзяўшы чару.
Вось напітак
Нам на ўжытак!
Ён сум з намі раздзяляе
І душу развесяляе [1, с. 79—80].

Гэтым спевам, які ўведзены ў самы пачатак, аўтар падкрэслівае і выкрывае адзін з самых вялікіх заганаў таго часу — п'янства.

У цэнтры гэтай п'есы — апантаны моцнымі пачуццямі Эдмунд. Гэтыя пачуцці настолькі звязалі яго па руках і нагах, што ён, не здолеўшы разабрацца, каханне гэта ці нешта іншае, губляе розум і заканчвае жыццё самагубствам.

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч уводзіць спева ў такія моманты, важнасць якіх патрабуе асаблівага акцэнтавання. Так, напрыклад, калі Эдмунд бачыць сваю ўмілаваную Аліну і захапляецца яе прыгажосцю, ён пачынае спяваць:

Бажаство маё, Аліна!
Ты прыгожа, як каліна,
Як фіялка ў ясны золак,
Дабратой жа ты — анёлак.
Быццам зоркі твае вочкі
У блакітным абрамленні.
Ямкі дзве ўпрыгожаць шчочкі
Пры ўсмешцы летуценнай.
А пагоднае аблічча
Сэрца чыстае дзівіча,
Як яно б кахала,
Каб любоў пазнала! [1, с. 86]

У канцы таксама выкарыстоўваецца песня, пры дапамозе якой, на нашу думку, аўтар паказвае цыклічнасць усяго жыцця, быццам бы вяртаецца да вытокаў. У гэтай песні мы назіраем, наколькі шмат для Эдмунда значыць лісток ад ружы, калісьці падараны яму Алінай:

О, лісточак мой, духмяны,
Радасць ты мая,
Ён мне на памяць даны.
Прысягаю я!
Што якія б не глумілі
Беды і грамы,
Ты мне сябра, і ў магіле
Будзем разам мы [1, с. 114].

П'есу «Апантаны» можна лічыць першым крокам Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча да стварэння вадэвіля. Калі Аляксандр Фрэдра набліжаў сцэнічную мову да размоўнай, то адной з галоўных рыс камедыі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча з'яўляюцца ўводзіны на тэатральныя падмосткі ў гэтай п'есе самога сялянства. Менавіта гэта вылучае камедыі дадзенага аўтара сярод твораў славянскіх папярэднікаў і сучаснікаў пісьменніка. У гэтым і праяўляецца наватарства Дуніна-Марцінкевіча як драматурга.

Заклучэнне. У беларускай літаратуры, хай з даволі вялікай затрымкай, але ўсё ж такі былі спробы пераняць еўрапейскія традыцыі напісання драматычных твораў. Яны ўвайшлі ў беларускую літаратуру, дзякуючы творчай працы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, менавіта праз польскую літаратуру.

Спіс цытаваных крыніц

1. *Дунін-Марцінкевіч, В.* Творы / В. Дунін-Марцінкевіч [уклад, прадм. і камент. Я. Янушкевіча]. — Мінск : Маст. літ., 1984. — 527 с.
2. *История всемирной литературы* : в 9 т. / редкол.: С. В. Тураев (отв. ред.) [и др.]. — М. : Акад. наук СССР : Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького, 1983—1994. — Т. 5. — 675 с.
3. *Краткая литературная энциклопедия* : в 9 т. / редкол.: А. А. Сурков (гл. ред.) [и др.]. — М. : Совет. энцикл., 1962—1978. — Т. 7. — 1108 стб.
4. *Краткая литературная энциклопедия* : в 9 т. / редкол.: А. А. Сурков (гл. ред.) [и др.]. — М. : Совет. энцикл., 1962—1978. — Т. 8. — 1136 стб.